

מבחן בחיבור עברי - 1 יח"ל

הוראות לנבחן

- א. משך הבחינה : שלוש שעות.
 - ב. התרכז בנושא והימנע מסטיות יתרות ממנו.
 - ג. שים לב לכתב יד ברור, כתיב נכון ופיסוק ממוקד.
 - ד. שמירה על כללי התחביר הם ערובה ותנאי מוקדם להצלחה בחבור.
- כתוב על **אחד** נושאים הבאים: (מ-1 עד -6)

נושא 1 : מתחום לשון ותקשורת.

דור עילג מכסה ארץ / מנחם בן

הידרדרות השפה בקרב הנוער הישראלי היא חלק מן השקיעה הלאומית והרוחנית הכללית.

פרסום המחקר הרב-שנתי שערך אגף כוח אדם בצ.ה.ל בקרב המתגייסים, שגילה ירידה חמורה ברמת העברית של בני הנוער, לא עורר כמדומה ריגשה רבה אצלנו. שרת החינוך, למשל, לא נשאלה מה בדעתה לעשות בעניין לאומי מכריע זה, והעיתונות העדיפה להמשיך לעסוק באופן בלעדי כמעט באינתיפדה הביטחונית והכלכלית של חיינו. גם ההנחה הצהל"ית שנילוותה לאותו מחקר, על פיה רמת העברית היא מדד משמעותי לרמת הפיקוד, לא הפכה למוקד דיון אסטרטגי. הייתה כותרת ואיננה עוד, והנוער ממשיך לאבד את העברית לטובת האמריקניזציה והערביזציה של חיינו, ובעיקר לטובת העילגות הכללית. נתן אלתרמן הרי הזהיר מזמן ב"חגיגת קיץ" שלו כי "דור עילג יכסה ארץ/ואבדו מחשבה ולשון".

אז מה קרה לנו? איך הפכה חמדת העברית, אחד מהישגיה המרכזיים של הציונות, ויש אומרים מרכזי שבהם, לאסקופה נדרסת – מותר להיות קצת נמלץ לזכר העברית – ואיך מוכנים כמעט כולם להשלים עם מצב רוחני שבו כמעט כל מותג חדש קרוי בשם אמריקאי, כמעט כל פרסומת חדשה דוויה במילים אמריקאיות, ובמקביל המילים הערביות והמושגים הערביים החודרים לחיינו הולכים וגוברים, החל מן הפרעות שהפכו ל"אינתיפאדה" ועד להפסקת האש שעוד מעט תהפוך ל"הודנה".

בין כך ובין כך הפכה לשון ההוראה בבתי הספר להיות דוויה באקדמיזציה לועזית ועברית דוחה במיוחד. בשיעורי תנ"ך ובבחינות בגרות בתנ"ך שואלים מהי "תקבולת כיאסטית" ומהן "מצוות אפודיקטיות וקזואיסטיות" (כך!) ומילים כמו "מטאפורה" ו"מוטיב" מייצגות את לשון התיפלות השוממת של הוראת הספרות העברית בבתי הספר.

גם התחביר העברי הפשוט והנאור של נעורי השרשר ותיפלל את עצמו לאינספור מושגים מאוסים ומיותרים בלי גבול – שלא לדבר על תחומי דיקדוק נוספים, דווי מונחים מרתיעים ומטעים, החל מן ה"העיצור והתנועה" הוותיקים אך הדוחים, ועד ל"דיפתונג" החדש והנלעג, שגם את משמעותו נדרשים תלמידי השמיניות לשנן בבואם אל הגרות בלשון. אין פלא שהנוער בורח מכל זה.

מדובר בערימה ענקית של תיפליות, מונחים זרים לנשמה ויומרניות אקדמיות מבחילות הבאות על חשבון הרהיטות העברית כפשוטה. ברור אפוא מדוע כבר אי אפשר למצוא עמעט בין התלמידים החילוניים אוהבי עברית ותנ"ך, כפי שהיו פעם. הכל טובע בתוך ים העילגות הכללית והמותגים האמריקאיים, ובתוך ים התביעות הלימודיות המיותרות והמושגים הזרים.

הוראת "שפה כמיכלול" גרמה נזק עצום. היא הולידה כמות גדולה במיוחד של תלמידים המתקשים לקרוא, יחד עם ממדים אחרים של אקדמיזציה מטומטמת שהגיעה עד לכיתות הנמוכות ביותר ובאה על חשבון הכשרת היסוד, בקריאה ובכתיבה, בנוסף לתובענות הגוברת של מקצועות זרי לשון כמו אנגלית ומתימטיקה – כל אלה הביאו למצב עברי בלתי אפשרי בקרב הנוער.

מה שמתסכל יותר מכל הוא העובדה שמערכת החינוך היתה יכולה לתקן את המצב מיסודו, אילו הבינה מה צריך לעשות. אבל נדמה שהיא איננה מבינה. די למשל בהפיכת הקריאה הרהוטה למקצוע חובה מרכזי. הרי היום תלמידים יודעים לענות מהו "דיפטונג" בתורת הלשון ומה זה קזואיסטי" בפרשנות התנ"ך, אבל אינם יודעים לקרוא פסוק תנכ"י כפשוטו ברהיטות הנכונה. מותר לציין כי אובדן השפה עלול להיות רק שלב ראשון באיבוד עצמנו לדעת במובן הלאומי. קודם נאבד את העברית, אחר כך נאבד את הציון. במובן הרוחני, הרי כבר איבדנו במידה רבה את שתייהן.

נושא החיבור "דור עילג מכסה הרץ" – לשפה יש משמעות בזהות הלאומית של כל לאום ולאום, אולם העברית התקנית אינה שגורה בפינו; "שתי שקל"; "מש קילו" היא שפת הדיבור של רובנו. כתוב תגובה לכותב הקטע והסבר האם אנו אכן דור עילג?

היעזר בנושאים הללו כדי לכתוב את החיבור. אפשר להתייחס גם לנושאים אחרים, כמו: מה משמעותה של השפה בחיי החברה. תרבות או זהות? האם בשפה עילגת יש סכנה? אם כן מהי? אם לא, הסבר מדוע לא! תן דוגמאות מההיסטוריה היהודית (מהעבר הרחוק ומהעבר הקרוב) לביסוס דבריך? נסה בחיבור זה להסביר מדוע בעיני הדור הצעיר לדבר בצורה לא תקנית היא נורמה חברתית ולא אסון לאומי ובעיני המבוגרים זו לא כך.

נושא 2: מתחום היסטוריה יהודית.

"לזכור ודבר לא לשכוח!"

קרא את הקטע שלפניך: "בזכירה – סוד הגאולה". כתוב חיבור על מקומו של הזיכרון בחייו של עם. בחיבורך הבע את דעתך על חשיבות הזיכרון הזה. היעזר בקטע והבא דוגמאות מן ההווה ומן העבר.

בזכירה – סוד הגאולה

(מעובד על-פי מאמרו של יאיר שלג, במחנה, ינואר 1997)

סיפור יפה וקסום, ספק אגדה ספק מציאות, מספר נפוליאון בונפרטה שביללה אחד, שנפל בדיוק בליל תשעה באב, החליט לסייר בחוצות עירו פריז. בדרכו עבר ליד בית-כנסת וראה אנשים יושבים שחוחים על הרצפה לאור נרות חיוורים בלבד, קוראים בספרים ישנים ובוכים. "מי הם האנשים האלה", שאל נפוליאון את יועציו, "ומדוע הם בוכים." – "הללו הם יהודים,, השיבו לו, "והם בוכים על מקדשם שחרב. "ומתי אירע החורבן הזה?" המשיך נפוליאון להקשות. "לפני 1,800 שנה", באה התשובה. נפוליאון חשב רגע ואז אמר: "עם שזוכר בעוצמה כזו אירוע שקרה לו לפני 1,800 שנה, הוא גם עם שנכון לו מעתיד גדול".

איני יודע אפ הסיפור הזה מקפל סיפורי יסטורי אוטנתי או רק משל היה. דבר אחד ברור: הלקח שביטא נפוליאון בסופו הוא לקח היסטורי אוטנתי. אולי גם אין זה מקרי שממש בזמנו של נפוליאון חי מייסד החסידות, הבעל שם טוב, שטבע את המשפט המונצח בכותרת, "בזכירה – סוד הגאולה". לאמור: רק מי שזוכר את עברו, מי שעברו חי לנגד עיניו, מי שיש לו למה להתגעגע, יזכה גם להיגאל מהווה קשה ולהגיע לעתיד טוב יותר.

המשפט הזה כאמור, רחוק מלהיות מיסטיקה חסידית. ומי כמו התנועה הציונית היהודית, שבימים אלה מציינת מאה שנה להיווסדה, יכול להוכיח את אמיתותו. עצם קיומו של האפוס הציוני, המדהים לפי כל קנה מידה אנושי, היא תולדה של הזיכרון היהודי הקולקטיבי שנשמר בעוצמה אדירה, כפי שראה נפוליאון לנגד עיניו. אלמלא זָכַר העם היהודי בכל תפוצותיו את ארץ מולדתו, את עברו הריבוני (אחרי כל הזמן שחלף), לעולם לא היה מגיע אליה חזרה, מתקבץ אליה מכל הגלויות, ומכונן בה מדינה מודרנית, המתמודדת על מכלול בעיות שכמעט אין שני לו.

המוטיב של הזיכרון ההיסטורי, על עוצמתו ועל השלכותיו, חוזר לא רק בנוגע לעצם הרעיון הציוני, אלא גם בנוגע לפרטים שונים בתוכו. כמו מוטיב ההגנה העצמית; ארגוני ההגנה הראשונים ("בר-גיורא" ו"השומר")

נשענו רבות על המודל של הלוחמים היהודים בימי בית שני. גם ההתיישבות הציונית החקלאית נשענה בעוצמה רבה על המודל החקלאי של ימי בית ראשון ושני. שבו שלושת הרגלים סימנו בעיקר את המועדים החקלאיים ואת העלייה לרגל לירושלים ע התוצרת החקלאית: חג הפסח – את הקציר, חג השבועות – את הביכורים וחג הסוכות – את האסיף.

לא רק עצם חרדת הקיום גולה, לא במידה רבה מאוד הזיכרון הלאומי היהודי, הם שנתנו לציונים, כוח נפשי ומוטיבציה לגבור על כל הקשיים האדירים ולייסד תנועה לאומית, ישוב ואחר כך – מדינה חזקה.

זיכרון הוא אפוא כוח בחיים הלאומיים ומרכיב מרכזי בזהות. עם שבוחר במודע להתנתק מעברו, מזיקה כלשהי לתרבותו הלאומית ההיסטורית בתחושה שזיקה כזו אינה רלוונטית לחייו בהווה, הוא עם שמוותר במודע על המרכיב המרכזי של זהותו.

נושא 3 מתחום אומנות.

תופעת ה"גרפיטי".

לפניך קטע מאמר הדין בתופעת הגרפיטי על היבטיה השונים.

קרא את הקטע וכתוב מאמר בנושא זה. במאמריך **הצג** את התופעה, **תאר** את גורמיה ואת השפעותיה, והבע את עמדתך בשאלה אם יצירות "גרפיטי" יכולות להיחשב ליצירות אומנות.

אומנות או ונדליזם?

(מעובד על-פי מאמר מאת אילנה גרף שפורסם ברשת האיטרנט באתר:

www.e-mago.co.il/e-magazine/graffiti.html)

28 בנובמבר 2004

בכל רבי העלם, בכל השפות ובכל הלאומים – אפשר לאתר במקומות ציבוריים את תופעת ה"גרפיטי". אלה כתובות וציורים המופיעים על קירות של בנייני ציבור, בתים, גדרות ואנדרטות, שהמסר שלהם מגוון: הצהרות חברתיות, הצהרות אהבה, קללות ועלבונות.

הגרפיטי הוא בראש ובראשונה דרך לביטוי עצמי. כמו כן, זה אמצעי לחיפוש הכרה וייחודיות, ולעיתים הוא נובע משאיפה להתפרסם בקרב אנשים רבים ככל האפשר.

ליצירות הגרפיטי יש מגבלות. המגבלה המרכזית היא שפעמים רבות הן מנוגדות לחוק, עקב העובדה שהן מבוצעות על פי רוב על רכוש ציבורי, כמו תחנות תחתית, קורנות רכבת וקירות של מבני ציבור. כאשר הגרפיטי אינו חוקי, הכותה, או הצייר צריך לפעול במהירות מחשש שייתפס, ועליו לעבוד בשעות בלתי שגרתיות. נוסף על כך, השימוש בתרסיס (ספריי) צבע דורש התמחות מיוחדת כדי להפיק ממנו את המרב. דווקא מגבלות אלו יצרו סגנונות ייחודיים לגרפיטי וכלי עבודה מיוחדים. אפשר לראות דוגמאות לגרפיטי ולאומנות רחוב גם בישראל: החל בכתובות פרטיות, כמו "קרן, אני אוהב אותך", בכתובות פוליטיות, בכתובות המבטאות זעקה ומחאה וכלה בציורי קיר כמו של האומן רמי מאירי, המפארים בניינים רבים בתל-אביב וברחבי הארץ.

נושא 4: מתחום הסביבה.

היעלמות החופים.

קרא את הקטע "סוגרים את הים", וכתוב מאמר שבו תדון בבעיה של היעלמות החופים. דון בנושא מהיבטים שונים כגון חברתי, כלכלי ואקולוגי (איכות הסביבה) בסס את דבריך על הרעיונות שבקטע וכן על דוגמאות משלך.

סוגרים את הים

(מעובד על-פי כתבה מאת נ' חיזי-דגני, "ארץ וטבע", ספטמבר-אוקטובר 1998)

ראשי הערים והמועצות, ועמם הקבלנים ויזמי הנדל"ן, טוענים שעשרות הפרויקטים, המתוכננים לחסל את מעט חוף הים שעוד נותר לנו, נועדו לפתח תיירות, להביא שגשוג ונד בבד גם לשמר את השטחים הפתוחים. הפגיעה בערכי טבע חשובים תהיה, לדבריהם, מועטה. מדובר באחת ההטעיות הגדולות ביותר בתולדות המדינה. קבוצת יזמים וקבלנים, שזוכים לתמיכה מלאה של אנשי ציבור, מתכננת להפוך את חופי המדינה לחומת בטון בנויה. הגישה אל הים הכחול שמעבר למבנים, שחלקם יתנשאו לגובה של עשרות מטרים, תותך רק ליחיד סגולה, כאלה שיש בידם כמה מיליוני שקלים לקנות דירת נופש – סמל הסטטוס החדש. האחרים, רוב העם, ייאלצו להצטופף במעט החוף שייוותר.

במקום שבו הכרמל נושק לים, באחד המקומות היפים בישראל, מתוכננת חומה שגובהה 60 (!) מטרים. מול המקום שבו לפי המסורת ישב אליהו הנביא והמתין לבוא העננים שישברו את הבצורת, מתכננים יזמים לחסום כשני קילומטרים מקו החוף. במסגרת התוכנית ייובש מקטע-ים ברוחב 500 מטרים, ובשטחו יוקמו מבני מגורים ובתי מלון, שטחי מסחר, מרינה ומעגנים פרטיים. יש ללא ספק משהו קוסם במגורים על חוף הים. מה כבר כל כך רע בבניית מעגנים, שאליהם ייקשרו בתים צפים והיישר מחלונותיהם אפשר יהיה לקפוץ לשחיית בוקר במימי הים הקרירים? אפילו בקליפורניה, מדינה שבה שמירת החופים מוגדרת בחוק נוקשה, מאפשרים לעשירי המדינה לקנות אחוזות פאר צמודות לים. האם מה שטוב לאמריקנים לא טוב לישראלים? ובכן, הכל היה טוב ויפה אילו היה לנו חוף ים כאורכם של חופי קליפורניה. אבל המצב, לצערנו, קצת שונה. ישראל היא אחת המדינות הצפופות בעולם. יש לנו רק 190 קילומטרים של קו חוף, ומהם 60 קילומטרים שהופקעו מהציבור למען מטרות לאומיות.

המרינות המתוכננות אמורות לתפוס למעלה מ-15 קילומטרים מהחוף, ושטח ניכר נוסף יתפסו "כפרי הנופש" – שם קוד לשכונות יוקרה פרטיות, שיהיו בהן עשרות אלפי יחידות דיור. 60 קילומטרים נוספים הם חופים עירוניים, שבכמה מהם מתכננים להקים בתי מלון, שיהפכו מן הסתם לבתי מגורים (כפי שכבר קורה כיום במגדלי חוף הכרמל).

הבנייה והפיתוח לאורך החוף ישאירו בידי תושבי המדינה שטח חוף מצומצם וצפוף. לפי הערכות, יקטן שטח החוף הפתוח לקהל הישראלי במחצית עד שני שלישים משטחו העקבות הפרויקטים המתוכננים. לאיזה חוף ים אתם נוהגים ללכת? לחטוף אולגה? לפולג? לבת גלים? לפלמחים? לקיסריה? אם אחד החופים האלה אהוב עליכם, כדאי שתתחילו לחפש תחליף, אל תצפו ליותר מדי, התחליף יהי רחוק מהבית וצפוף, צפוף מאוד. ועוד לא ספרנו על הצמחים והסרטנים והצדפות והדגים שעומדים להיכחד מנוף ארצנו.

נושא 5 מתחום מדע וטכנולוגיה.

על אף ההתקדמות הרבה במדע ובטכנולוגיה, עדיין מתרחשים ברחבי העולם אסונות גדולים כגון רעידות אדמה, מגפות ושטפונות) המותירים את האדם חסר אונים. קרא את הקטע שלפניך וכתוב מאמר בנושא זה. במאמרך **תאר** כיצד ובאילו תנאים המדע והטכנולוגיה יכולים לסייע לאדם, **ודון** במגבלותיהם. **בסס** את דבריך על דוגמאות מתחומים כגון רפואה, חקלאות ובנייה.

זמנים של אסון

(מעובד על פי מאמר מאת אלכסנדר מאן, שפורסם ברשת האינטרנט באתר: www.riann.magazine.lab.co.il/story_53 (29 בדצמבר 2004)

אסון הטבע שהתרחש לאחרונה בדרום מזרח אסיה, המכונה "אסון הצונאמי" שב ומזכיר לעולם עד כמה האנושות פגיעה כאשר היא נחשפת לפגעי טבע בלתי צפויים, ועד כמה היא חסרת אונים לנוכח הרס אדיר, שספק אם היה דומה לו בהיסטוריה של אסונות טבע במאות השנים האחרונות.

ככל שהתמונה הולכת ומתבהרת, כך מתגלים ממדי הארגדיה, שמקורה בחוסר מידע בזמן אמת על גלי הצונאמי המתקרבים לחופים. מערכות התראה מצויות במדינות רבות שבהן מתחוללות רעידות אדמה תכופות, ויפן היא הדוגמה הטובה ביותר לכך: למערכת החיזוי של יפן נדרשות שתי דקות בלבד כדי להזהיר את יושבי החופים מפני בואם של גלי הצונאמי, ומערכת זו פועלת בהצלחה זה שנים. מערכות דומות מצויות בארצות הברית ובמדינות אחרות, שהשקיעו כספים רבים בהקמתן.

המערכות לגילוי מוקדם יקרות ביותר, ומחייבות תחזוקה שוטפת ברמה טכנית ומקצועית גבוהה. זו הסיבה העיקרית לכך שמדינות עניות אינן משקיעות כספים במערכות מסוג זה. יתר על כן, בדרך כלל אין מצפים לאסונות בהיקף כה גדול, ולכן מזניחים את בניית התשתית היכולה לצמצם את הנזקים שהם גורמים לנפש ולרכוש.

נושא 6 מתחום יהדות ומסורת.

"נאה דורש ונאה מקיים" (על פי מסכת חגיגה, י"ד, ע"ב)

על פי מילון אבן שושן, משמעות אָמַרָה זו היא אומר ועושה, מבטיח ומקיים.
על פי הבאור המילוני, חז"ל מדגישים את הקשר בין דיבור למעשה.
דון ברעיון זהף הסבר אותו, ציין את הקשיים הכרוכים במימוש, והבע את דעתך עליו.
בסס את דבריך על דוגמאות מתחומים שונים, מתוך אירועים, אפיזודות או חוויות שעברת, או שנחשפת אליהם.

ב ה צ ל ח ה